

Illusztratív bemutatás

Amikor a műsorjában megláttam, hogy a televízió novella-összeállítással mutatja be *Asztalos Istvánt*, azonnal szép mondatok fogalmazódtak meg bennem a televízió eléggé nem dicsérhető vállalkozásáról.

A szomszédos országok magyar nyelvű irodalma a hazai nagyközönség előtt jobbra ismeretlen. Bár az utóbbi években irodalmárok, kritikusok, színházak már sokat tettek azért, hogy ezek az írók és alkotásaik megkapják az őket megillető helyet a magyar kultúra egészében, s megkapják az őket megillető figyelmet az irodalmi köztudatban, mégis nyugodtan elmondhatjuk, hogy sokan azáltal ismerték meg az 1960-ban elhunyt *Asztalos István* nevét, hogy a televízió *A tejesember* címmel műsorára tűzte három novelláját.

Ezért fenntartás nélküli elismerés illeti meg a televíziót és Csák Gyulát, aki a tévére alkalmazás feladatát elvégezte.

A kritikus szolgálatát az teszi azomban nagyon hálátlaná, hogy nem elég, ha a tévé-műsor olvastán mindenféle lelkes érzései támadnak a tévé irodalom-népszerűsítő és népművelő szerepéről. A kritikusnak meg is kell néznie a műsort.

Mert mit is láttunk a képernyőn?

Három csattanóra épülő történetet, amely-

nek tanulsága egyszerű igazságot mond el arról: a korról, annak a társadalomnak a lényegéről — a szegényemberekről világáról —, amelyben ezek a novellák születtek. Társadalmi igazságukat mindenki azonnal megérti. Úgy, mint mondjukt *Móricz Hétkrajcárja* olvastán. De ez az egy példa is nyilvánvalóvá teszi, amit az irodalmi példák egész sora bizonyít: egy történetet a művészi megformálás emel túl a konkrét, korhoz tapadó időszerűsége; s noha a maga idejének társadalmáról van aktuális és fontos mondanivalója, igazán a művészi megformálás által lesz kifejezője egy általánosanabb emberi mondanak is, amely minden korban művészi és emberi érvénnyel szól.

Mi a képernyőn történeteket kaptunk csak. Ami a novellafeldolgozások esetében gyakran megesk: a művészi megformálással adósnak maradt a rendező. Tudjuk, a történet a tévé éltető eleme; de tudjuk azt is, hogy egy történet „leblattolása”, a szituációk leltár szerinti felsorakoztatása, legyen az bármilyen lelkiismeretes is, csupán illusztráció marad, ha hiányzik a feldolgozásból a művészi többlet.

Gaál Albert rendező lelkiismeretességéhez nem férhet kétség. Gondosan előkerítette és felsorakoztatta az összes szükséges rekvizitumot: a szalmával te-

leszórt istállót a beteg tehénnel (*A téhen*); tímárműhelyt mindenféle munkaeszközzel, ahol színészei olyan szakszerűen végezték a munkát, hogy a mesteremberek is nehezen találhattak benne kivétinivalót (*Barlogh olvasni kezd*) stb. Csak egy hibát követett el: az önmagukért szóló, világos érthető történetekről azt hitte, hogy még érthetőbbelké kell tennie. Színészeit ennek érdekében olyan teátrális, túlmagyarázó, gesztusokat felnagyító játékra bírta rá, hogy az már a szituációk hitelét rendítette meg. (Pl.: a bögrék utáni mohó kapkodás és túljátszottan éhes tejivás *A tejesemberben*.) Emiatt a rendezőnek már nem juthatott energiája arra, hogy magyarázkodás helyett a képek művészi megformálására, a konkrét történések mögötti, mához is szóló emberi tartalmak kibontására figyeljen. (Gyenge Árpád és Molnár Tibor játékában villant fel egy helyzet, egy magatartás mélyebb rétegeibe láttató tartalom.) Enélkül a maga idején fontos társadalmi mondanivalót hordozó három novella egy már történelemnek számító kor pusztá illusztrációja maradt.

Milyen író *Asztalos István*?

A nevét a televízió segítségével megtanultuk. Írói kvalitásainak megismeréséhez vegyük le a könyvtárak polcairól műveit.

BARSONY ÉVA